

Lajos bevezetője is itt maradt abba. Érezni lehet: tovább kellene, ő is tovább akarná folytatni Fábry—Ady ürügyén, de hát egy monográfiát mégsem írhat a kötet elé!

A jelenlegi *Ady igaza* tehát sok problémát vet föl; további lépésekre ösztönöz. Arra „provokál” — a szó legnemesebb értelmezésében —, hogy most már tételről tételre menjünk végig a Fábry-életmű vizsgálatában (Ady-kapcsolata csak egyetlen szál ebben). Ez a feladat, ez a kötelesség. Az idő igaza, Ady igazsága, Fábry Zoltán igaza megköveteli ezt.

Amikor az illetékeseknek köszönettel nyugtázzuk e kötet megjelentetését, bizonyosak vagyunk abban: egy biográfiai célzatú, és ilyen igényvel készülő válogatás, vállalkozás legalább ennyi — az életmű-biográfia adta — nyugtalanító pontra hívja fel a figyelmet. (A *Tanú és tanulság voltam* című kötetre gondolunk, melynek megjelenését hasonlóan várjuk.) De mind egyet jelez: megindul a hatékony eszmecsere Fábry Zoltán életművéről minden vonatkozásban. Ez azért elengedhetetlen, mivel — túl és innen Adyn — élő és eleven hagyományról van szó. (*Madách, 1977.*)

KOVÁCS GYÓZÓ

Szöreg és népe

Napjainkban a társadalom egyre inkább igényli a szülőhely történetének megismerését, kutatását. Ez az igény is ösztönözte a Szöreg és népe című tanulmánykötet létrehozását. Szeged „bolygói” közül a Tápérről 1971-ben megjelent monográfia után a szöregi tanulmánykötet már a második, és reméljük nem is az utolsó. A szöregiek 1976-ban ünnepelték lakóhelyük újjátelepítésének 230. évfordulóját. Erre az ünnepi alkalomra készült a kötet; *Hegyi András* szerkesztésében.

Szöreg évszázadok óta magyarok és szerbek lakta község. Ez a könyv a közös múlt és jelen bemutatásával az együttélés internacionalista tudatát is erősíti.

Az egész munkán végigvonul az elnyomott osztályok, a magyarok és szerbek közös küzdelme, akiknek életkörülményei azonosak, és egyaránt kizsákmányolta őket a mindenkori uralkodó osztály. A közös sorsot a kötetben megszólaló Zsiván pápa 1944 végén így fogalmazta meg, amikor a haragtól is fűtött szerb partizánok elé állt: „Testvérek, eleget szenvedtünk, ne tetézzétek a kint, ne gyújtsátok fel a falut, jöjjön el végre a tisztá emlékek és makulátlan szívek világa! Menjetek vissza békességgel, mi a magyarokkal testvéri békében akarunk élni, a magyarok rendesek hozzánk, munkát és otthont adtak, megbecsülést... Legyen hát vége az apokaliptikus időknek!” Az 1944-ben áhított megbékélés az elmúlt 30 év alatt valóra vált. Ez további lehetőséget és ösztönzést ad a nemzetiségi települések monográfiájának megírására.

A több mint 400 oldalas tanulmánykötet adatfeltárásának, anyaggyűjtésének időpontját szerencsésen választották meg a szerzők, mivel az urbanizáció felgyorsuló folyamata már-már elfeledteti és megváltoztatja a nemzetiségi szokásokat és a viseleti módokat. Szinte az utolsó percben szólaltatták meg azokat az embereket, akik a két világháború közötti idő, majd a felszabadulást követő történelmi sorsforduló aktív részesei voltak.

A tanulmánykötet három, jól elkülöníthető fejezetből áll: földrajzi színtér és helynevek, Szöreg története, Szöreg népe. Az első *Andó Mihály* Szöreg természeti földrajzi viszonyairól írott tanulmánya nyitja meg, amelyben feleletet kapunk arra a kérdésre, hogy miért szerepel szinte évezredek óta ez a terület állandó településül. Jól egészíti ki a fejezetet *Szabó József*nek a földrajzi neveket elemző gondos mun-

kája. A Szőreg történetét feldolgozó fejezetet *Trogmayer Ottónak* széles körű nemzetközi irodalomra és saját ásatásainak eredményeire épített tanulmánya indítja, amelyben a település őstörténetét szemléletesen vetíti elénk. A Tisza—Maros szögében fekvő sziget évezredek óta „történelmi erejű hely”: átkelőhely és kereskedelmi központ, az erdélyi arany és réz, valamint só egyik fontos kereskedelmi állomása, de kapocs a Felső-Tisza-vidék és az Al-Dunán át a Balkán felé vezető út között is. A Szőreg középkori történetét feldolgozó *Karácsonyi Péter* bemutatja, hogy a honfoglaló magyarok Erdély felől a Maros völgyén keresztül közelítették meg ezt a területet. A Tisza—Maros szögét a Gyulák törzse vette birtokba, majd Ajtony lett az úr. A község gazdasági fellendülése — amelynek alapját a halászat, a mezőgazdaság és kereskedelem képezte — a korai középkor folyamán, a XII. századra érte el tetőpontját. A tatárjárás jelentősen visszavetette fejlődését, de a XV. században már újra viszonylag nagy településsé vált. A békés életet az egyre gyakoribb török betörések zavarták, majd a 150 éves török uralom néptelen pusztává tette a községet.

Rákos István a XVIII. századtól kezdődő társadalmi átalakulásokról, demográfiai-etnikai változásokról ad szemléletes képet. A Rákóczi-szabadságharc bukása után a török végleges kiűzése teremtette meg a feltételeket a Tisza—Maros szögében a biztonságos letelepedéshez. Az első települők állattenyésztésből élő szerbek és magyarok voltak. Az 1700-as évek végén katolikus és görögkeleti templom is épült a községben. Bár a szerb és magyar lakosság egymástól elkülönülve telepedett le — Szerb és Magyar utca —, mégis hatottak egymásra, s ezáltal kölcsönösen kialakították Szőreg sokszínű népi kultúráját. 1848—49 eseményeit *Szántó Imre* elemzi. Levéltári dokumentumok felhasználásával mutatja be az osztályarcvonalak összekeveredésének tragikus időszakát. A község dualizmus kori történetének feltárása nem jelentett könnyű feladatot *Bezdán Sándornak*. A rendelkezésre álló és kutatható forrásanyag szegényes, az iratanyag zöme elveszett. Ezért a szerző csak a községi képviselőtestület jegyzőkönyvére és a hivatalos statisztikák adataira támaszkodhatott. Ebben az időszakban a község nemzetiségi, nyelvi különbségeinél mélyebb és döntőbb volt a társadalmi megosztottság. *Hegyi András* és *Székely Lajos* sokoldalúan elemzi Szőreg Horthy-korszak alatti történetét. Megtudjuk, hogy a község gazdasági és társadalmi életében jelentős változást hoz létre az ipari munkások számának emelkedése, s ez bizonyos háttérrel biztosított a szőregi baloldali szervezkedéseknek.

Szőreg felszabadulás utáni történetét két tanulmány tárgyalja. *Szabó István* az agrárviszonyok forradalmi átalakulásának folyamatát vetíti elénk. Bemutatja a II. világháború pusztító hatását és az ennek nyomán jelentkező nehézségeket. A föld-reform végrehajtását nehezítette a jogos igénylők nagy száma és a kevés elosztható földterület közötti ellentmondás. Ez is a magyarázata, hogy a demokratikus agrár-átalakulás után viszonylag gyorsan, már 1948-ban megkezdődött a termelőszövetkezetek szervezése.

Nagy István Szőreg felszabadulásától az 1948-ig tartó időszakról ad hiteles, tudományos feldolgozást. Részletesen foglalkozik a gazdasági élet megindításával, a pártok megalakulásával, a közzellátás megszervezésével. Megismerkedünk az 1945-ös, illetve 1947-es országgyűlési választások szőregi eseményeivel. Sajnos az 1948 utáni időről történelmi feldolgozást nem kapunk, csupán utalásokat találunk.

A harmadik fejezetben — Szőreg népe — *Ferencki Imre* a „Népi szokásrend” és „Viseleti módok Szőregen” című tanulmányaival a néprajztudomány eszközeivel egyszíri ki a község monográfiáját. Vizsgálja a falunak Szeged polgárosodó szokás- és viseleti hagyományaival való kapcsolatát, és a szerb nemzetiség sajátos, gazdag kultúráját. *Tóth Béla* és *Dér Endre* írásaiban egy-egy emberi sors villanásszerű bemutatása még világosabbá és érzékletesebbé teszi a történelmi változásokat. A kötet valamennyi tanulmányát gazdag illusztrációs anyag egészíti ki.

Elismeréssel szólhatunk a kiemelkedően gondos, igényes nyomdai megoldásról, amely a Szegedi Nyomda sok szép könyve között is előkelő helyet biztosít a szőregi kötetnek. (*Kiadta: Szeged megyei városi Tanács V. B. műv. osztálya, 1977.*)

RIGÓNÉ PÉTER IRÉN